

СЕКЦІЯ 3 ГЕОГРАФІЯ РЕКРЕАЦІЇ ТА ТУРИЗМУ

УДК 911.3(477):796.5

Колотуха О.В.
доктор географічних наук, доцент,
доцент кафедри географії та геоєкології
Кіровоградський державний педагогічний університет
імені Володимира Винниченка

ТУРИСТСЬКО-СПОРТИВНІ ДЕСТИНАЦІЇ УКРАЇНИ

Важливим підсумком суспільно-географічного дослідження спортивного туризму в Україні є проведення ранжування та групування регіонів країни відповідно до певних таксономічних рівнів (туристсько-спортивна дестинація макрорайонна – туристсько-спортивна дестинація районна – туристсько-спортивна дестинація локальна – туристсько-спортивна дестинація елементарна). На підставі визначених критеріїв на території України для потреб спортивного туризму виділено 3 туристсько-спортивні районні дестинації (з них 2 гірські реципієнтні – Східнокарпатська й Кримська), серед яких виокремлюється 11 туристсько-спортивних локальних дестинацій. У межах рівнинних локальних дестинацій виділено від двох до трьох туристсько-спортивних елементарних дестинацій.

Ключові слова: спортивний туризм, туристсько-спортивна дестинація, ранжування та групування регіонів, коефіцієнт відвідування регіону.

Важним итогом общественно-географического исследования спортивного туризма в Украине является проведение ранжирования и группировки регионов страны согласно определенным таксономическим уровням (туристско-спортивная дестинация макрорайонная – туристско-спортивная дестинация районная – туристско-спортивная дестинация локальная – туристско-спортивная дестинация элементарная). На основании определенных критериев на территории Украины для нужд спортивного туризма выделено 3 туристско-спортивные районные дестинации (из них 2 горные реципиентные – Восточнокарпатская и Крымская), среди которых выделяются 11 туристско-спортивных локальных дестинаций. В пределах равнинных локальных дестинаций выделено от двух до трех туристско-спортивных элементарных дестинаций.

Ключевые слова: спортивный туризм, туристско-спортивная дестинация, ранжирование и группировка регионов, коэффициент посещения региона.

Kolotukha O.V. Tourist and sports destinations of Ukraine

An important outcome of societal and geographical research of sports tourism in Ukraine is tourist and sports regionalization of the country's territory according to certain taxonomic standards (macro-region tourist and sports destination – region tourist and sports destination – local tourist and sports destination – elementary tourist and sports destination). Based on the defined criteria to meet the sports tourism needs there have been allocated 3 tourist and sports regional destinations on the territory of Ukraine (including 2 mountain recipient destinations – East Carpathian and Crimean), within which allocated 11 tourist and sports local destinations. From two to three tourist and sports elementary destinations have been singled out within the flat land local destinations.

Key words: sports tourism, tourist and sports destination, ranging and grouping of regions, region's attendance rate.

Постановка проблеми. За визначенням автора, *спортивний туризм* – це вид активної рекреаційно-туристської діяльності, яка здійснюється в природному середовищі й полягає в проходженні туристських спортивних марш-

рутів із подоланням різноманітних перешкод (перевалів, вершин, порогів, каньйонів, печер тощо) різними засобами пересування з використанням спеціальних технічних прийомів і спорядження [6, с. 6]. Однією з властивос-

тей спортивного туризму як геопросторового явища є ієрархічність – низка підпорядкованих таксонів різного територіального рангу. Найбільш розроблений спосіб структурування територій – рекреаційно-туристське районування, яке традиційно є науковою базою територіального управління туризмом і має значення в реалізації державних програм розвитку туризму. Рекреаційно-туристське районування слід вважати окремим видом суспільно-географічного районування, яке при цьому враховує фізико-географічне районування, що, безсумнівно, є базою для розуміння всіх або більшості туристсько-спортивних процесів. Проведення туристсько-спортивного ранжування та групування регіонів України є важливим підсумком суспільно-географічного дослідження спортивного туризму.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасній науковій літературі запропоновано декілька таксономічних класифікацій територіальних рекреаційних утворень у межах нашої країни. Перші ґрунтовні схеми рекреаційно-географічного районування, які охоплювали територію України, були розроблені колективом радянських учених під керівництвом В. Преображенського. У межах України були виділені 4 райони – Кримський, Азовський прибережний, Одеський та Дніпровсько-Дністровський [2, с. 37–45].

І. Пірожник виділив у межах двох рекреаційних районів України (Дніпровсько-Дністровського та Південного) 6 підрайонів – Кримський, Карпатський, Одеський, Азовський, Київсько-Дніпровський та Харківсько-Донецький [9, с. 148].

М. Крачило в межах двох туристських зон (півдня європейської частини ЄСРП та середньої смуги європейської частини ЄСРП) виділив 5 туристських районів – Кримський, Одеський, Азовський (разом складають Кримсько-Одесько-Азовський туристський регіон), Дніпровсько-Дністровський та Карпатський [7].

О. Бейдик запропонував рекреаційно-туристський поділ України на 6 рекреаційно-туристських районів – Карпатський, Полісько-Подільський, Київсько-Дніпровський, Донецько-Дніпровський, Кримський та Причорноморський, межі яких проходять адмі-

ністративними кордонами і які об'єднують усі адміністративно-територіальні суб'єкти України [1, с. 297].

Однак усі вищезазначені схеми рекреаційного та рекреаційно-туристського районування були розроблені для так званого «планового» туризму та санаторно-курортного лікування й створювалися на основі різних критеріїв й ознак, основними серед яких були такі: ступінь рекреаційного освоєння території та структура виконуваних нею рекреаційних функцій; наявність рекреаційно-туристських ресурсів та їх територіальне сполучення; питома вага зайнятих у туристському господарстві порівняно із загальною кількістю працюючого населення; питома вага рекреаційних територій у структурі землекористування; кількість місць у закладах організованої рекреації тощо. Серед указаних ознак є такі, що можуть бути використані при районуванні спортивного туризму в Україні, а також ті, що є неприйнятними. Адже спортивний туризм пред'являє свої специфічні вимоги до організації територіальних рекреаційно-туристських спортивних систем та їхніх складових.

Постановка завдання. Мета дослідження – проведення туристсько-спортивного ранжування та групування регіонів України як важливого підсумку суспільно-географічного дослідження спортивного туризму.

Виклад основного матеріалу дослідження. За свідченням К. Мезенцева, суспільно-географічне районування полягає в формуванні ядер районоутворення. Навколо ядер формуються функціонально пов'язані з ними «сфери впливу», а в їх межах – ядра нижчого ієрархічного рівня. Врешті-решт на основі каналів зв'язку та ядер концентрації людської діяльності формується опорний каркас людської діяльності країни та регіонів [8, с. 144]. У туристсько-спортивному районуванні ядра районоутворення є полярними – з одного боку, такими є населені пункти, насамперед великі міста як основні постачальники туристів-спортсменів, а з іншого – окремі туристсько-спортивні об'єкти (перешкоди, природні атракції) та їхні скупчення (туристсько-спортивні вузли) як ядра, що реалізують туристсько-спортивні потреби. Таким чином, виникають канали зв'язку між містами – поста-

чальниками туристів та туристсько-спортивними вузлами й об'єктами (туристсько-спортивні потоки), а також між окремими вузлами й об'єктами (туристсько-спортивні маршрути). У підсумку формується опорний каркас туристсько-спортивної діяльності регіонів, країни в цілому.

При цьому К. Мезенцев наголошує, що найпроблемнішим є питання визначення показників суспільно-географічного районування. У багатьох дослідженнях пропонується використовувати якомога більше найрізноманітніших показників, що характеризують стан розвитку різних видів людської діяльності, у нашому випадку – туристсько-спортивної. Так, автором у спортивному туризмі визначено 20 районоутворюючих факторів [5, с. 217]. За подібністю цих показників суміжні територіальні одиниці об'єднуються в райони. Але, як справедливо зазначає К. Мезенцев, такий підхід можливий за умови трактування регіону як однорідного утворення. Оскільки суспільно-географічний район розглядається як вузлове утворення, такий набір показників дозволяє говорити лише про рівень розвитку території. Тому в якості показників суспільно-географічного районування пропонується використовувати показники наявності та інтенсивності зв'язків у розрізі основних їх видів, спираючись передусім на бальну оцінку [8, с. 144].

Отже, розмаїття районоутворюючих факторів не сприяє чіткому, однозначному виділенню туристських районів. Тому слід визначити ієрархічну систему таксономічних одиниць та окреслити чіткі, бажано в кількісному еквіваленті, параметри районоутворення. Автор дослідження зупинився на двох показниках – кількісному (ступінь забезпеченості туристсько-спортивними ресурсами з різних видів спортивного туризму та активної рекреації – бальна оцінка, яка може бути кількісно виражена через категорії складності спортивних туристських маршрутів із різних видів спортивного туризму) та якісному (туристсько-спортивна спеціалізація району).

Визначаючи маршрутну сутність спортивного туризму, наголосимо, що мережа туристсько-спортивних маршрутів, які прокладені через туристсько-спортивні об'єкти (перешкоди) та їх скупчення (вузли), формує певну

туристсько-спортивну районну *дестинацію* як об'єкт зацікавлення туристів. Кожна така дестинація має свою «спеціалізацію» в одному або декількох видах спортивного туризму. Якщо сприймати туристську дестинацію тільки як таку, що переважно приймає туристські потоки, то її можна визначити як *реципієнтну туристсько-спортивну дестинацію*. Важливу роль у формуванні таких дестинацій відіграють атракції. Якщо сприймати туристську дестинацію як таку, що переважно формує туристські потоки, то її можна визначити як *генеруючу туристсько-спортивну дестинацію*. Але при цьому вона залишається туристсько-спортивною дестинацією, адже навіть на заселених територіях (у т. ч. і в Україні) можна проводити туристські спортивні походи з різних видів туризму (пішохідного, велосипедного тощо) до I категорії складності (далі – к. с.) включно. Туристсько-спортивну дестинацію з поки не використаним потенціалом для розвитку видів спортивного туризму слід визначити як *потенційну туристсько-спортивну дестинацію*.

Автором для туристсько-спортивного ранжування та групування регіонів України була використана методика, розроблена К. Мезенцевим, який пропонує виділяти такі три етапи суспільно-географічного районування:

- виділення ядер районоутворення;
- делімітація регіонів;
- аналіз структури регіонів [8, с. 144–155].

На *етапі виділення ядер районоутворення* здійснюється аналіз наявних сіток районування та теоретичне узагальнення інформації щодо можливого виділення тих чи інших районів, у результаті якого висувається гіпотеза поділу території за певними нечисленними, але значимими з точки зору процесу районоутворення показниками.

В основу виконаного туристсько-спортивного ранжування та групування регіонів світу автором покладено чотириступеневу ієрархічну систему таксономічних одиниць (туристсько-спортивних дестинацій): макрорайонна районна локальна елементарна [6, с. 22]. Кожна наступна таксономічна одиниця є складовою частиною попередньої. Після визначення ієрархічної системи таксономічних одиниць наступним етапом став відбір чітких кількісних параметрів туристсько-спортивного

районоутворення. Такими стали: ступінь забезпеченості туристсько-спортивними ресурсами з різних видів спортивного туризму (пішохідного, лижного, гірського, водного, велосипедного, авто-мото-, спелеологічного, вітрильного) та видів активної рекреації (альпінізму, скелелазіння), який може бути кількісно виражений через категорії складності туристсько-спортивних маршрутів. Для видів активної рекреації (альпінізму, скелелазіння) автором була визначена експертна бальна оцінка ресурсів за аналогією з видами спортивного туризму (6-бальна шкала яка сумірна із шістьма категоріями складності туристських походів).

Згідно із запропонованою схемою туристсько-спортивного ранжування та групування регіонів світу територія України ввійшла до складу Євразійської помірної туристсько-спортивної макрорайонної дестинації, яка поділяється на туристсько-спортивні районні дестинації [6, с. 19–21]. Територія України розташована в межах Карпатської (частково), Кримської (повністю) та Східноєвропейської рівнинної (частково) туристсько-спортивних районних дестинацій. Карпати та Крим є реципієнтними туристсько-спортивними районами-дестинаціями, а Східноєвропейська рівнинна районна дестинація є генеруючою, яка формує туристсько-спортивні потоки, маючи при цьому певні туристсько-спортивні ресурси.

Наступними таксономічними одиницями після туристсько-спортивних районних дестинацій є туристсько-спортивні локальні дестинації, які й собі поділяються на туристсько-спортивні елементарні дестинації. У складі локальних та елементарних туристсько-спортивних дестинацій формуються туристсько-спортивні дестинації-вузли як локальні територіальні сукупності кількох туристсько-спортивних дестинацій-об'єктів. Прикладами дестинацій-вузлів є: на Поліссі – Шацькі озера, урочище Денеші, гирло р. Десни, на Поділлі – Дністровський каньйон, урочище Сокоlecь, Подільські Товтри, на Побужжі – каскад Мигійських порогів, урочище Гард і т. п.

Делімітація туристсько-спортивних дестинацій різного рівня, по-перше, спирається на сітку адміністративно-територіального поділу території країни, адже статистичні відомості збираються в межах адміністративно-тери-

торіальних одиниць; по-друге, на неї суттєво впливає такий чинник, як поділ дитячо-юнацьких туристсько-спортивних походів, які складають більше 75% усіх походів, на місцеві та дальні. Згідно з відомчою Інструкцією щодо організації та проведення туристських спортивних походів з учнівською та студентською молоддю до місцевих належать походи, що проводяться в межах АР Крим або області, де розташований навчальний заклад, який проводить похід. Для навчальних закладів або органів управління освітою, які розташовані в містах Києві та Севастополі, місцевими є походи, які проводяться на території відповідно Київської області та АР Крим. Допускається проведення місцевого походу з виходом на територію суміжних областей, якщо це обумовлено розташуванням навчального закладу, який проводить похід, особливостями місцевості та логічністю побудови маршруту. Інші походи вважаються дальніми [3, с. 3]. Дальні походи потребують виконання додаткових нормативних вимог та отримання дозволів. Тому переважна кількість дитячо-юнацьких туристсько-спортивних походів, особливо I – III ступенів складності, здійснюється в межах своїх адміністративних областей, рідного краю.

Для визначення функціональних особливостей туристсько-спортивних дестинацій України (реципієнтні, потенційні чи генеруючі) автором застосований коефіцієнт відвідування регіону – **К відв.**, який визначається за формулою:

$$K \text{ відв.} = \Sigma \text{ подорож.} / \Sigma \text{ виїж.},$$

де **К відв.** – коефіцієнт відвідування регіону;
 Σ **подорож.** – кількість туристських груп, що подорожують територією регіону;

Σ **виїж.** – кількість туристських груп, що виїжджають із регіону в походи.

За визначенням автора реципієнтними дестинаціями слід вважати регіони з коефіцієнтом відвідування регіону $K \text{ відв.} \geq 2,0$; потенційними дестинаціями – регіони з коефіцієнтом відвідування регіону $K \text{ відв.} = 1,0 - 2,0$; генеруючими дестинаціями – регіони з коефіцієнтом відвідування регіону $K \text{ відв.} < 1,0$.

Використавши статистичні дані Федерації спортивного туризму України за 2009–2013 рр. щодо кількості туристських груп, які виїж-

джали в походи з адміністративно-територіальних одиниць, що входять до складу районних туристсько-спортивних туристсько-спортивних туристських груп, що подорожували територіями районних туристсько-спортивних

дестинацій (для Східнокарпатської та Кримської туристських груп – у цілому, для Східноєвропейської рівнинної – за областями), автором визначені коефіцієнти відвідування регіонів України (табл. 1). Аналіз картограми коефі-

Таблиця 1

Коефіцієнти відвідування регіонів України

№	Туристсько-спортивні районні дестинації	Адміністративно-територіальні одиниці, що входять до складу районних дестинацій	Кількість туристських груп, що виїжджають у походи з регіону, Σ виїж.	Кількість туристських груп, що подорожують територією регіону, * Σ подорож.	Коефіцієнт відвідування регіону, К відв.	Туристсько-спортивна спеціалізація регіону
I.	Східнокарпатська	1. Львівська обл.	129	3777	5,929	Пішохідний, лижний, гірський, водний, велосипедний, автмототуризм, альпінізм (малі гори)
		2. Закарпатська обл.	154			
		3. Івано-Франківська обл.	176			
		4. Чернівецька обл.	178			
		<i>Разом</i>	<i>637</i>	<i>3777</i>	<i>5,929</i>	
II	Кримська	5. АР Крим	77	1916	6,241	Пішохідний, велосипедний, спелеологічний, вітрильний, гірський, автмототуризм, альпінізм (малі гори), скелелазіння
		6. м. Севастополь	230			
		<i>Разом</i>	<i>307</i>	<i>1916</i>	<i>6,241</i>	
III.	Східноєвропейська рівнинна	7. Вінницька обл.	81	59	0,728	Пішохідний, водний, велосипедний
		8. Волинська обл.	196	22	0,112	Пішохідний, велосипедний
		9. Дніпропетровська обл.	1099	173	0,157	Пішохідний, водний, велосипедний
		10. Донецька обл.	427	80	0,187	Пішохідний, водний, велосипедний, вітрильний
		11. Житомирська обл.	186	74	0,398	Пішохідний, водний, велосипедний
		12. Запорізька обл.	961	40	0,042	Пішохідний, велосипедний, вітрильний
		13. Київська обл. та м. Київ	354+668	130	0,127	Пішохідний, водний, велосипедний
		14. Кіровоградська обл.	201	129	0,642	Пішохідний, водний, велосипедний
		15. Луганська обл.	267	44	0,165	Пішохідний, водний, велосипедний
		16. Миколаївська обл.	161	87	0,540	Пішохідний, водний, велосипедний
		17. Одеська обл.	729	99	0,136	Пішохідний, велосипедний, вітрильний
		18. Полтавська обл.	1027	267	0,260	Пішохідний, водний, велосипедний
		19. Рівненська обл.	929	78	0,084	Пішохідний, водний, велосипедний
		20. Сумська обл.	248	37	0,149	Пішохідний, водний, велосипедний
		21. Тернопільська обл.	217	108	0,498	Пішохідний, водний, велосипедний, спелеологічний
		22. Харківська обл.	697	129	0,185	Пішохідний, водний, велосипедний
		23. Херсонська обл.	563	329	0,584	Пішохідний, велосипедний, вітрильний
24. Хмельницька обл.	81	60	0,741	Пішохідний, водний, велосипедний		
25. Черкаська обл.	108	57	0,528	Пішохідний, водний, велосипедний		
26. Чернігівська обл.	135	55	0,407	Пішохідний, водний, велосипедний		
	<i>Разом</i>	<i>9335</i>	<i>2057</i>	<i>0,220</i>		

* – підтверджені дані

цієнтів відвідування регіонів України (рис. 1) свідчить, що Східнокарпатська та Кримська туристсько-спортивні районні дестинації є дестинаціями-реципієнтами з високим показником коефіцієнта відвідування – 5,929 та 6,241 відповідно. Східноєвропейська туристсько-спортивна районна дестинація в межах України має середній показник коефіцієнта відвідування 0,22, що відносить її до генеруючих дестинацій. При цьому відносно високі показники відвідування регіону мають подільські області (Тернопільська, Хмельницька та Вінницька), а також Черкаська, Кіровоградська та Миколаївська обл., які долиною р. Півд. Буг через Херсонську обл. з'єднують дві українські реципієнтні туристсько-спортивні дестинації – Карпатську та Кримську, утворюючи Подільсько-Бузький коридор. У перспективі це дасть можливість прокласти трансукраїнську (Подільсько-Бузьку) туристсько-спортивну стежку від Карпат через Поділля та долину р. Півд. Буг до Криму.

Розглянемо схему туристсько-спортивного ранжування та групування регіонів України з урахуванням ступеня забезпеченості турист-

сько-спортивними ресурсами з різних видів спортивного туризму, який виражається через категорії складності маршрутів визначених видів туризму та видів активної рекреації (альпінізму, скелелазіння) (табл. 2).

Схема туристсько-спортивного ранжування та групування регіонів України представлена на рис. 2.

Бальна оцінка ступеня забезпеченості туристсько-спортивними ресурсами відповідає категоріям складності туристсько-спортивних маршрутів, наявних у визначених туристсько-спортивних регіонах. У дужках – прогнозовані автором збільшені категорії складності з окремих видів туризму та окремо зі скелелазіння.

На підставі вказаних критеріїв на території України для потреб спортивного туризму автором виділено 3 туристсько-спортивні районні дестинації:

- 1) **Східнокарпатська**, яка включає території Закарпатської, Львівської, Івано-Франківської та Чернівецької областей;
- 2) **Кримська**, яка включає територію АР Крим та м. Севастополь;

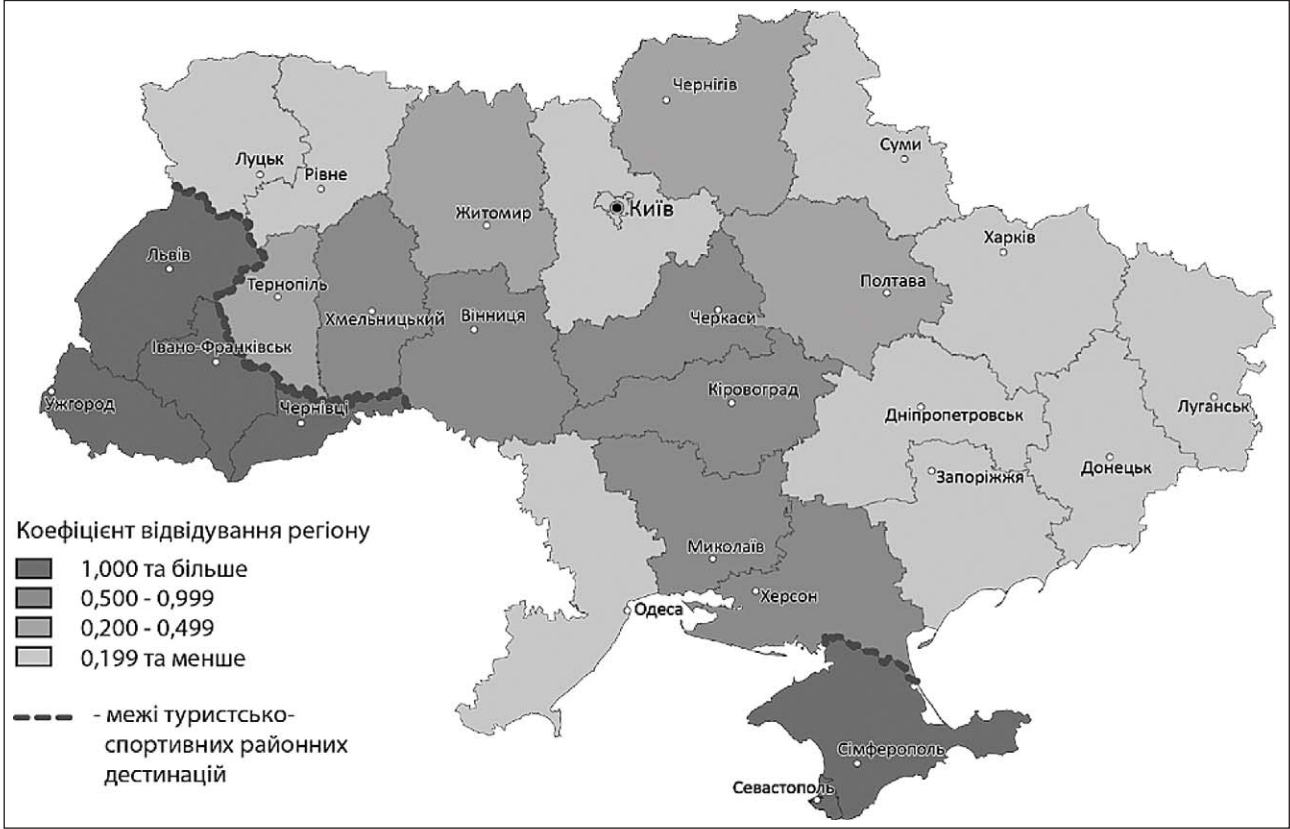

Рис. 1. Картограма коефіцієнтів відвідування регіонів України

Схема туристсько-спортивного ранжування та групування регіонів України

Таблиця 2

№ туристсько-спортивні районні дестинації	Туристсько-спортивні локальні дестинації, що входять до складу районних	Туристсько-спортивні елементарні дестинації, що входять до складу локальних	Ступінь забезпеченості туристсько-спортивними ресурсами									Загальна оцінка (в балах)
			пішохідними	лижними	гірськими	водними	вело	авто-мото-	спелео	вітрильними	альпінізм, (скелелазіння)*	
I. Східнокарпатська	I.1. Карпатська гірська	-	3(4)	4(5)	2(3)	4	5	5	-	-	2	25 (28)
	I.2. Прикарпатська	-	2	2	-	3	4	3	-	-	1	15
	I.3. Закарпатська	-	2	2	-	3	4	3	-	-	1	15
	I.4. Буковинська	-	2	2	-	3	4	3	2	-	-	17 (18)
II. Кримська	Загальна оцінка	-	3(4)	4(5)	2(3)	4	5	5	2	-	-	27 (31)
	II.1. Гірсько-лісовий Крим	-	3(4)	4(5)	2(3)	4	5	5	2	-	-	25 (32)
III. Східноєвропейська рівнинна	II.2. Степовий Крим	-	1	-	-	-	2	2	-	-	5	10 (11)
	Загальна оцінка	-	3(4)	2(3)	2(3)	-	5	2	4(5)	5	2(5)	25 (32)
III. Східноєвропейська рівнинна	III.1. Подільська	III.1.1. Волинське Полісся	2	2	-	2	3	2	-	-	1	12 (13)
		III.1.2. Київсько-Житомирське Полісся	2	2	-	2	3	2	-	-	1	12 (13)
		III.1.3. Чернігівське Полісся	2	2	-	1	3	2	-	-	1	11
	III.2. Подільська	III.2.1. Тернопільське Поділля	1	1	-	2	2	2	3	-	-	11
		III.2.2. Хмельницьке Поділля	1	1	-	2	2	2	1	-	-	10 (11)
		III.2.3. Вінницьке Поділля	1	1	-	2	2	2	-	-	1	9 (10)
	III.3. Київсько-Дніпровська	III.3.1. Київсько-Черкаська	1	1	-	2	2	2	-	-	2	10 (11)
		III.3.2. Бузько-Дніпровська	1	1	-	3	2	2	-	-	2	11 (13)
	III.4. Донецько-Дніпровська	III.4.1. Харківсько-Дніпровська	1	1	-	1	2	2	-	-	1	8
		III.4.2. Донецько-Приазовська	1	1	-	1	2	2	-	-	3	10 (11)
	III.5. Причорноморсько-Приазовська	III.5.1. Дунайсько-Дніпровська	1	-	-	3	2	1	1	1	5	13 (14)
		III.5.2. Дніпровсько-Приазовська	1(2)	-	-	1	2	1	-	-	5	10 (11)
	Україна в цілому	Загальна оцінка	2	2	-	3	3	2	3	2	3	5
3(4)		4(5)	2(3)	4	5	5	2(5)	34(41)	-	-		

* – балльна оцінка туристсько-спортивних ресурсів для альпінізму та скелелазіння виконана автором

3) **Східноєвропейська рівнинна**, яка включає всю рівнинну територію України в складі 20 адміністративних областей та м. Києва.

Завершальним етапом туристсько-спортивного районоутворення є аналіз структури регіонів.

Східнокарпатська туристсько-спортивна районна дестинація в межах України є частиною Карпатської туристсько-спортивної районної дестинації в межах Східної Європи [6, с. 20–21]. Вона охоплює велику східнокарпатську гірську країну та прилеглі території в межах Львівської, Закарпатської, Івано-Франківської та Чернівецької областей. Дестинація має високу загальну рейтингову оцінку в балах – 27, а за оцінками автора – 31 (з урахуванням потенційного підвищення складності маршрутів із деяких видів спортивного туризму) (табл. 2). Високий ресурсний туристсько-спортивний потенціал також дає право визначити цю дестинацію як реципієнтну. Тут є можливості для розвитку практично всіх видів спортивного туризму. Високою, V к. с. оцінені маршрути велосипедного та мототуризму. Перспективи для підвищення категорії мають маршрути з пішохід-

ного, лижного та гірського туризму – до IV, V та III к. с. відповідно.

Вимогам вітрильного походу I к. с., на думку автора, відповідає акваторія Дністровського водосховища в Чернівецькій області.

Східнокарпатська туристсько-спортивна районна дестинація поділяється на 4 туристсько-спортивні локальні дестинації: Карпатська гірська (охоплює всі гірські хребти Українських Карпат), Прикарпатська (охоплює рівнинні та передгірні райони Львівської та Івано-Франківської областей), Закарпатська (охоплює рівнинні та передгірні райони Закарпатської області) та Буковинська (охоплює рівнинні та передгірні райони Чернівецької області).

Центральну (домінантну) районоутворюючу функцію в районній дестинації виконує *Карпатська гірська* туристсько-спортивна локальна дестинація із загальною рейтинговою оцінкою у 25 (28) балів. Вона має високий ресурсний потенціал для здійснення туристсько-спортивних походів із багатьох видів туризму (крім спелеологічного та вітрильного). Інші туристсько-спортивні локальні дестинації з невисокою рейтинговою оцінкою

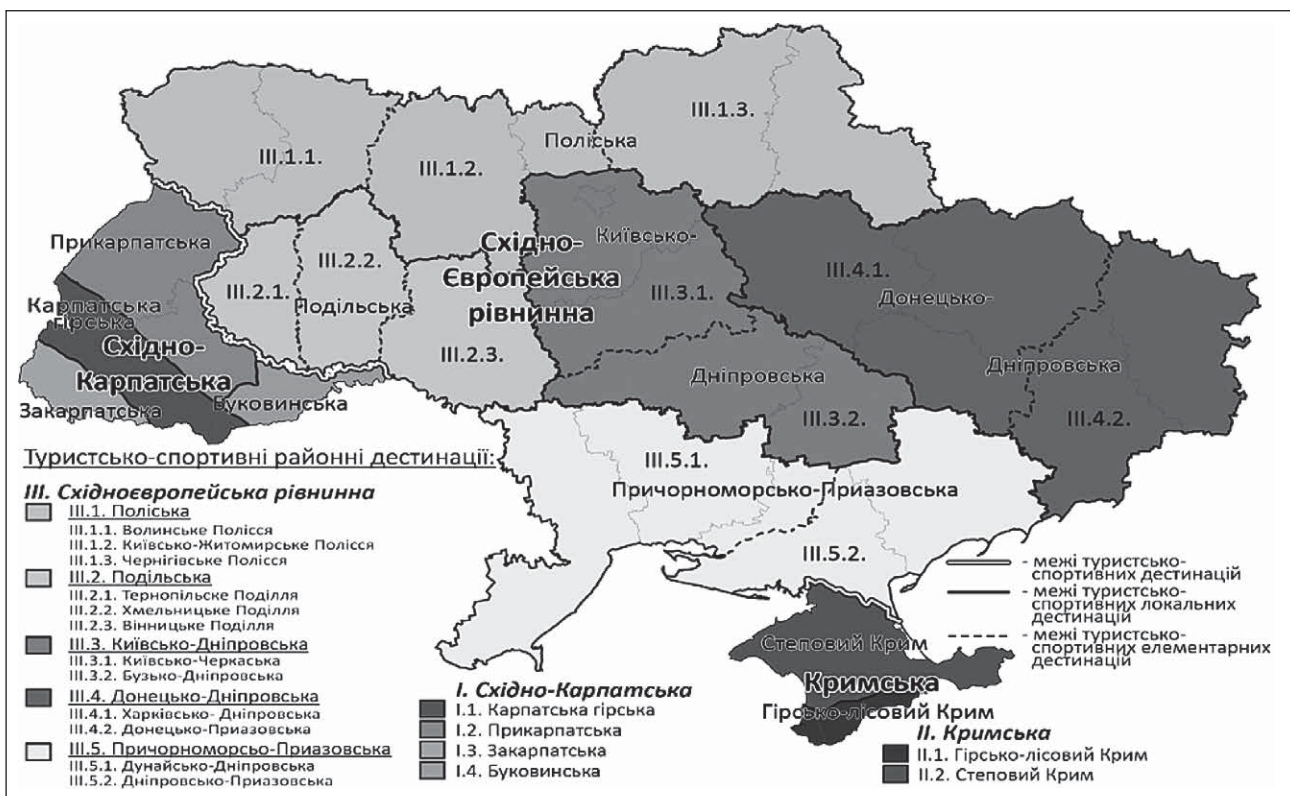

Рис. 2. Туристсько-спортивне ранжування та групування регіонів України

в 15–17 балів виконують допоміжні функції: тут розташовані початкові та кінцеві пункти туристсько-спортивних маршрутів зі зручними під'їздами, є можливість здійснення нескладних туристських походів.

Значення Східнокарпатської туристсько-спортивної районної дестинації в Україні різко зросло в зв'язку з тимчасовою геополітичною невизначеністю щодо Криму. Район масово відвідують й іноземні туристи – з Польщі, Чехії, Словаччини, Угорщини, Білорусі, Молдови, країн Балтії. Цей туристичний потік може бути значно більшим із реалізацією туристсько-спортивного проекту «Транскарпатська туристська стежка», яка зв'яже Західні Карпати через територію України з Південними Карпатами.

Кримська туристсько-спортивна районна дестинація обіймає лише територію Кримського півострову. При невеликій площі дестинація має високу загальну рейтингову оцінку в балах – 25 (32) (табл. 2). Такий високий ресурсний туристсько-спортивний потенціал також дає право визначити цю дестинацію як реципієнтну. Тут є можливості для розвитку практично всіх видів спортивного туризму (окрім водного). Високою V к. с. оцінені маршрути велосипедного та вітрильного туризму. За оцінкою федерації спортивного туризму АР Крим кримськими печерами проходить спелеомаршрут V к. с.

Кримську туристсько-спортивну районну дестинацію можна поділити на 2 туристсько-спортивні локальні дестинації: *Гірсько-лісовий Крим* (охоплює 3 гряди Кримських гір) та *Степовий Крим* (охоплює північну рівнинну частину Кримського півострову та Керченський півострів).

Домінантну районоутворюючу функцію тут виконує Кримська гірсько-лісова туристсько-спортивна локальна дестинація із загальною рейтинговою оцінкою у 25 (32) балів. Вона має високий ресурсний потенціал для здійснення туристсько-спортивних походів із багатьох видів туризму (крім водного). Дестинація має унікальні туристсько-спортивні ресурси й можливості розвитку для вітрильного туризму, спелеотуризму та скелелазіння.

Кримська степова туристсько-спортивна локальна дестинація з низькою загальною

рейтинговою оцінкою в 10 (11) балів виконує в районі допоміжну функцію, хоча є привабливою для туристів за рахунок близькості моря.

Значення Кримської туристсько-спортивної районної дестинації в Україні й світі різко впало з тимчасовою анексією Криму та застосуванням міжнародних санкцій щодо цієї території. Але є надія, що після повернення Криму до складу України півострів зможе сповна використовувати свої високі туристсько-спортивні можливості. Перспективним для Криму стане реалізація туристсько-спортивного проекту «Кримська туристська стежка».

Східноєвропейська рівнинна туристсько-спортивна районна дестинація України є частиною Східноєвропейської туристсько-спортивної районної дестинації в межах Східної Європи й охоплює рівнинну частину України [6, с. 20–21]. Загальна рейтингова оцінка дестинації становить 20 (21) балів, що можна вважати середнім показником, але при цьому туристсько-спортивні вузли та об'єкти розосереджені на дуже значній площі.

Велика територія районної дестинації потребує поділу на туристсько-спортивні локальні дестинації, в основу виділення яких покладене фізико-географічне районування. Але при цьому максимально враховувалися й соціально-економічні аспекти, насамперед адміністративно-територіальний поділ території України. Згідно з визначеним підходом у межах Східноєвропейської рівнинної туристсько-спортивної районної дестинації автором виділено 5 туристсько-спортивних локальних дестинацій: Поліська, Подільська, Київсько-Дніпровська, Причорноморсько-Приазовська та Донецько-Дніпровська.

Поліська туристсько-спортивна локальна дестинація обіймає північні регіони України та географічно співпадає із зоною мішаних лісів. Загальна рейтингова оцінка дестинації є невисокою й становить 12 (13) балів. Лісові масиви, заболочені ділянки, складності орієнтування, ділянки бездоріжжя є основними протяжними перешкодами для пішогодного (до II к. с.), лижного (до II к. с.), авто-мото- (до II к. с.) та велотуризму (до III к. с.). Річкою Случ проходить водний маршрут II к. с. на байдарках. Акваторія Шацьких озер придатна для вітрильного туризму (I к. с.). Звісно,

що гірський та спелеотуризм у регіоні не представлені взагалі. Обмежуючим є той фактор, що майже все Київське Полісся, частина Житомирського, Чернігівського та Волинського Полісся знаходиться в зоні радіаційного забруднення, тому після аварії на ЧАЕС ці території вилучені з рекреаційно-туристського використання.

Поліська туристсько-спортивна локальна дестинація поділяється на 3 туристсько-спортивні елементарні дестинації: Волинське Полісся (Волинська та Рівненська обл.), Київсько-Житомирське Полісся (північ Київської та Житомирська обл.) та Чернігівське Полісся (Чернігівська та Сумська обл.).

Подільська туристсько-спортивна локальна дестинація охоплює територію Тернопільської, Хмельницької та Вінницької областей у межах, які майже повністю співпадають із Подільською височиною. Загальна рейтингова оцінка дестинації є невисокою й становить 12 (13) балів. Візитною карткою регіону є спелеологічні туристські ресурси, максимальна категорія складності яких – III. Схилами Подільської височини можна прокласти велотуристські маршрути до II к. с., автомотомаршрути до II к. с. Річки Поділля оцінені II к. с. – р. Південний Буг від Меджибожу до Гайворона, р. Смотрич, р. Збруч. I к. с. оцінюються пішохідні, лижні та вітрильні (Бузькі водосховища) туристські маршрути.

Подільська туристсько-спортивна локальна дестинація поділяється на 3 туристсько-спортивні елементарні дестинації: Тернопільське Поділля (у межах Тернопільської обл.), Хмельницьке Поділля (у межах Хмельницької обл.) та Вінницьке Поділля (у межах Вінницької обл.).

Київсько-Придніпровська туристсько-спортивна локальна дестинація обіймає центральні лісостепові та північностепові регіони України. Більша її частина (південний захід Київської обл., Черкаська, Кіровоградська обл., правобережжя Дніпропетровської обл.) розташована в межах Українського щита та схилів Придніпровської височини. Рельєф відрізняється різноманіттям ерозійних та воднольодовикових форм. Загальна рейтингова оцінка цієї дестинації є невисокою й становить 11 (13) балів. На південному заході регіону річкою Південний Буг проходить водний

маршрут III к. с. на байдарках. II к. с. мають маршрути річками, що прорізають кристалічні породи Українського щита (Рось та Гірський Тікич із Синюхою). Схилами Придніпровської височини можна прокласти велосипедні та автомотомаршрути до II к. с. Акваторіями Дніпровських водосховищ, головним чином Кременчуцького, можна спланувати маршрути вітрильних походів до I к. с. Не вище I к. с. оцінюються пішохідні та лижні туристські маршрути. Специфічними спелеологічними ресурсами району можна вважати спелестологічні ресурси Криворіжжя (покинуті шахти, стовпи тощо), які можна оцінити як мінімум I к. с. Маршрути з гірського туризму в цьому регіоні не представлені взагалі. Натомість скелі Українського щита, що виходять на поверхню, та покинуті гранітні кар'єри створили умови для розвитку скелелазіння.

Київсько-Придніпровська туристсько-спортивна локальна дестинація поділяється на 2 туристсько-спортивні елементарні дестинації: Київсько-Черкаську (охоплює південь Київської та Черкаську обл.) та Бузько-Дніпровську (охоплює Кіровоградську обл. та правобережжя Дніпропетровської обл.).

Причорноморсько-Приазовська туристсько-спортивна локальна дестинація займає південні степові простори нашої країни. При значній площі загальна рейтингова оцінка цієї дестинації є невисокою й становить 13 (14) балів. V к. с. оцінені лише маршрути з вітрильного туризму. III к. с. має водний маршрут на байдарках р. Південний Буг, який починається в Кіровоградській обл. і закінчується в м. Вознесенську Миколаївської обл. Усі інші види туризму представлені маршрутами I – II к. с. (за виключенням гірського, який відсутній). Турист-географ В. Казаков розробив пішохідні маршрути II к. с. Олешківськими пісками [4]. У Причорномор'ї поблизу м. Одеси розташовані 3 класифіковані печери, всі вони мають I категорію складності. Скелі долини р. Південний Буг використовуються для скелелазіння.

Причорноморсько-Приазовська туристсько-спортивна локальна дестинація поділяється на 2 туристсько-спортивні елементарні дестинації: Дунайсько-Дніпровську (охоплює Одеську, Миколаївську та правобережну частину Херсонської обл.) та Дніпров-

сько-Приазовську (охоплює Запорізьку та лівобережну частину Херсонської обл.).

Донецько-Дніпровська туристсько-спортивна локальна дестинація розташована на сході України й охоплює найбільш освоєні в антропогенному плані регіони нашої країни. Тому загальна рейтингова оцінка цієї туристсько-спортивної дестинації є низькою й становить лише 10 (11) балів. До III к. с. оцінені лише маршрути з вітрильного туризму, що проходять акваторіями Краснооскольського водосховища та Азовського моря. Схилами Донецького кряжу можна прокласти вело- та автомотомаршрути до II к. с. Пішохідні, лижні та водні маршрути можуть бути оцінені не вище I к. с.

Донецько-Дніпровська туристсько-спортивна локальна дестинація поділяється на 2 туристсько-спортивні елементарні дестинації: Харківсько-Дніпровську (охоплює Харківську, Полтавську та лівобережну частину Дніпропетровської обл.) та Приазовсько-Донецьку (охоплює Донецьку та Луганську обл.).

Висновки з проведеного дослідження. Отже, ранжування та групування регіонів території країни відповідно до певних таксономічних рівнів є важливим підсумком суспільно-географічного дослідження спортивного туризму в Україні. На підставі визначених критеріїв на території країни для потреб спортивного туризму виділено 3 туристсько-спортивні районні дестинації (з них 2 реципієнтні – Східнокарпатська й Кримська), у межах яких виділено 11 туристсько-спортивних локальних дестинацій. У рівнинних локальних дестинаціях виділяється від двох до трьох турист-

сько-спортивних елементарних дестинацій. Проведення більш детальної таксономізації потребує глибших регіональних суспільно-географічних рекреаційно-туристських досліджень.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бейдик О. Рекреаційно-туристські ресурси України. Методологія та методика аналізу, термінологія, районування / О. Бейдик. – К. : ВПЦ «Київський університет», 2001. – 395 с.
2. География рекреационных систем СССР / Под ред. В. Преображенского, В. Кривошеева. – М. : Наука, 1980. – 219 с.
3. Інструкція щодо організації та проведення туристських спортивних походів з учнівською та студентською молоддю : наказ Міністерства освіти і науки України від 02 жовтня 2014 р. № 1124 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z1340-14>.
4. Казаков В. Олешківські піски – новий регіон спортивного туризму / В. Казаков. // Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»: науково-теоретичний збірник. – Переяслав-Хмельницький, ПП «СКД», 2009. – С. 181–184.
5. Колотуха О. Геопросторова організація спортивного туризму: Монографія / О. Колотуха. – Кіровоград : ФО-П Александрова М. В., 2015. – 448 с.
6. Колотуха О. Геопросторова організація спортивного туризму: теорія і практика суспільно-географічного дослідження : автореф. дис... д-ра геогр. наук: 11.00.02 / О. Колотуха. – Одеса, 2016. – 40 с.
7. Крачило Н. География туризма : [учебное пособие] / Н. Крачило. – К. : Вища школа, 1987. – 208 с.
8. Мезенцев К. Суспільно-географічне прогнозування регіонального розвитку Монографія / К. Мезенцев. – К. : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2005. – 253 с.
9. Пирожник И. Основы географии туризма и экскурсионного обслуживания / И. Пирожник. – Минск : Изд-во «Университетское», 1985. – 253 с.